

Knaagdierbeheersing op boerderijen: een zaak van levensbelang

FOOD GROUP

Kennis- en
Adviescentrum
Dierplagen

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Op boerenbedrijven zijn ratten en muizen gevreesde plaagdieren. Ze worden niet alleen direct in verband gebracht met het ontstaan van stalbranden, maar eten ook mee van het voer, en ze kunnen ook ziekteverwekkers bij zich dragen en overbrengen naar de mens of het vee. Eén koppeltje ratten kan in korte tijd uitgroeien tot een plaag, omdat de jongen al na drie maanden geslachtsrijp zijn en het hele jaar nakomelingen kunnen voortbrengen. Maar welke stappen kunt u nemen om ratten en muizen te voorkomen? De belangrijkste tip: **kijk naar het natuurlijke gedrag van ratten en muizen**, dan kunnen we leren hoe we ze het beste kunnen voorkomen.

Stap 1: Preventie

Het wordt steeds duidelijker dat preventie een essentieel onderdeel is van de plaagdierbeheersing. Preventie is te verdelen in: orde en netheid, bouwkundige staat van gebouwen en installaties, inrichting en ontwerp en aanwezigheid van natuurlijke vijanden. Een voorbeeld van plaagdierpreventie is het nemen van algemene hygiënemaatregelen/opruimen. Vaak ligt er veel materiaal op het erf: bouwmaterialen, tractorbanden, of oud materieel. Ook is struikgewas regelmatig en overvloedig aanwezig. Dit leidt ertoe dat knaagdieren zich makkelijk kunnen verschuilen. Ruim dit op en haal het struikgewas binnen anderhalve meter van gebouwen weg, zodat ratten een open gedeelte moeten oversteken om bij de stal te komen. Wees ook netjes nabij de voersilo's, en laat geen voer open en bloot staan in open kruiwagens in de voergang.

Bouwkundige preventie is ook belangrijk. Houd deuren zoveel mogelijk gesloten, en maak andere openingen zoveel mogelijk dicht, of scherm ze af met stevig, fijnmazig gaas ($<0,5\text{cm}$). Door open deuren en kieren kunnen plaagdieren makkelijk de stal in komen. Bij nieuwbouw is het belangrijk om rekening te houden met de inrichting van het bedrijf om ervoor te zorgen dat plaagdieren zo weinig mogelijk kans krijgen. In het bouwbesluit staan regels omschreven, bijvoorbeeld over de afmeting van stootvoegen; een muis heeft maar een opening van 0,5 cm nodig om binnen te komen.

Zorg ook voor voldoende aanwezigheid van natuurlijke vijanden van ratten en muizen. Nu zijn steenmarters, die veel ratten eten, vaak zelf ook ongewenst, maar het ophangen van nestkasten van uilen en torenvalken kan zeker bijdragen. Het zorgt er in elk geval voor dat de populatie ratten en muizen die aanwezig zijn op een bedrijf, klein is en blijft. De inzet van katten is minder wenselijk, omdat deze zelf weer ziekteverwekkers (bijvoorbeeld Toxoplasma) naar het vee kunnen overdragen. Met name bij varkens en pluimvee vormt dit een risico.

Voorkomen van het ontstaan van plagen is het allerbelangrijkste. Door te investeren in preventie van plagen, wordt voorkomen dat er later schade ontstaat door een plaag en er dan veel tijd en geld moet worden besteed aan de bestrijding. Natuurlijk kost preventie tijd en geld, maar het is zowel in ethisch als in financieel opzicht beter en voordeliger dan bestrijden.

Stap 2: Monitoring

Het is belangrijk om de aanwezigheid van plaagdieren vroeg te herkennen. Zodra u activiteit bemerkt, handel dan meteen. Let op ontlasting, poot- en staartafdrukken, en vraatschade. Belangrijk om te weten is ook dat muizen buiksmeerspooren kunnen achterlaten. Muizen en ratten lopen vaak dezelfde route en tijdens die route komt hun vacht altijd tegen de grond of wand aan, waarbij het vuil en vet van hun vacht achterblijft. Controleer maandelijks of de kabels in de kabelgoten niet aangevreten zijn vanwege het risico op brand. Ratten komen vaak ook nabij de kuilvoeropslag voor, vooral als er autobanden worden gebruikt.

Buiksmearspoor

Vergeet niet om ook uw neus en oren te gebruiken. Wanneer er sprake is van een muizenplaag, kunt u een kenmerkende weeïge geur ruiken. Dit wordt veroorzaakt door de muizenurine. Muizen gebruiken deze geur om zich te oriënteren en hun territorium af te bakenen. Soms kunt u de muizen ook letterlijk horen: u merkt dan 's avonds laat of 's ochtends vroeg in de ochtend een wat krassend geluid op. Dat kunnen muizen zijn die op zoek zijn naar voedsel.

Het is een fabeltje dat op plekken waar ratten zijn, geen muizen voorkomen (en andersom). Het is wel zo dat iedere soort knaagdier een eigen favoriet leefgebied heeft. Bij huismuizen is dit gebied kleiner dan bij ratten. De bruine rat verschuilt zich graag in holen en riolen, graaft, en zit onder struikgewas en langs sloten. De zwarte rat kan beter klimmen en is daarom vaak bovenin heggen, bomen of op zolders van stallen te vinden. Zowel muizen, als de bruine, en zwarte rat, kunnen binnen in de stal leven.

Stap 3: Bestrijding

Als u eenmaal ratten of muizen heeft, kan het lastig zijn van deze dieren af te komen. Lange tijd werden rodenticiden (gif) algemeen toegepast, zowel binnen als buiten. Tegen bepaalde werkzame stoffen in de rodenticiden ontstond echter resistentie bij ratten. Daarnaast zijn rodenticiden een grote bedreiging voor het milieu en dan met name voor roofvogels en andere zoogdieren (doorvergiftiging). De overheid is zich hiervan bewust en dus is het gebruik van rodenticiden nu beperkt en aan regels verbonden. Agrariërs die zelf ratten en muizen willen bestrijden met rodenticiden, hebben daar sinds 2015 een licentie voor nodig, het vakbekwaamheidsbewijs 'knaagdierbeheersing op het agrarisch bedrijf' (KBA). Het bestrijden van muizen en ratten met rodenticiden, mag alleen gedaan worden door iemand met een licentie. Sinds 1 januari 2017 is deze verplichting uitgebreid met een certificeringsplicht voor het buitengebruik van rodenticiden (KBA-GB). Dit betekent dat u buiten geen rodenticiden meer mag toepassen, tenzij u als agrariër zelf het diploma KBA-GB heeft behaald. U kunt hiervoor een training volgen bij een bevoegde AOC-docent. Voor inzet van rodenticiden binnen gebouwen blijft het hebben van een KBA-certificaat voorlopig voldoende. Een andere mogelijkheid is natuurlijk om de knaagdierbeheersing uit te besteden aan een professional.

Rattenkisten met rattenklemmen kunt u zonder bewijs van vakbekwaamheid kopen en gebruiken. Plaats rattenklemmen altijd in afgesloten rattenkisten, om zo de kans op vangst van andere dieren te beperken. Het is vooral belangrijk om de rattenkisten te plaatsen op plekken waar ratten ook daadwerkelijk komen (te zien aan hun sporen zoals uitwerpselen, knaag- en sleepsporen) en rekening te houden met het gedrag van de rat. Ratten verplaatsen zich bijvoorbeeld vooral langs de muren van gebouwen. Zet de kist dus altijd tegen een wand aan en nooit zomaar ergens 'los' in de open ruimte. Leg de rattenkisten ook vast door middel van een ketting, om te voorkomen dat ratten ermee gaan slepen.

Het werken met klemmen is arbeidsintensief, al zijn er zijn nu ook klemmen op de markt die een signaal afgeven en een sms sturen als de klem is afgegaan. Een relatief nieuwe methode van bestrijden van ratten is het gebruik maken van een warmtebeeldcamera bij het schieten van ratten met een persluchtgeweer. Dit is een vrij diervriendelijke methode omdat de dood voor de ratten onverwacht komt en snel is. Op een agrarisch bedrijf is dit een effectieve methode. U kunt hiervoor zelf een training volgen (via Stichting Kennis- en Adviescentrum Dierplagen, KAD) of een professional inhuren.

Meer informatie? Stichting Kennis- en Adviescentrum Dierplagen informeert u graag: info@kad.nl - 0317 419 660

Deze folder is een product van het project "1H4F - Risk-based monitoring van Toxoplasma gondii en Trichinella spp. in varkens", een publiek-private samenwerking binnen het Topsectoren programma 1Health4Food. Financiële steun werd ontvangen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Vion.